

Periodieke nieuwsbrief

Jaargang 2023 | nummer 1

januari – februari - maart

*Het geheugen van het hart zeeft
slechte herinneringen weg en
maakt de goede mooier. Dat
stelt ons in staat om met het
verleden te leven.*

(Gabriel Garcia Marquez | 1927-2014 | Nobelprijswinnaar literatuur, 1982)

INHOUDSOPGAVE

- **3**→ Zeventig jaar geleden brak de dijk door
- **6**→ Een verrassende ontdekking
- **7**→ De Hamse kwelduivel *Osschaert*, deel 1
- **9**→ Hams nieuws in de *Gazet van Stekene*
- **11**→ Berichten van Osschaert

teksten	Hugo De Looze (blz. 3, blz. 6, blz. 7, blz.9) Freddy Huylenbroeck (blz. 11)
website	www.heemkringosschaert.be
e-adres	andrevb@scarlet.be
locatie archief	Hospitaalstraat 26 – 9220 Hamme
correspondentie	Vlierkouter 34 – 9220 Hamme
lidmaatschap	gewoon lid € 25 steunend lid € 30 beschermend lid € 40
rekeningnummer	BE74 4432 6130 8107

DAGELIJKS BESTUUR

- Voorzitter André Van Bossche | 052 47 41 51
- Coördinator Freddy Huylenbroeck | 0476 28 31 94
- Penningmeester Jef De Ridder | 0468 12 78 29
- Public Relations Paul Engelbeen | 052 47 03 09
- Archief Dirk Van Buyten | 0498 70 06 99
- Techniek Rik De Keyser |
- Documentenbeheer Alain Claessens | 0488 89 90 35
Roel Van Damme | 0486 08 65 98

De dijk is doorgebroken | Fotoarchief Heemkring Osschaert

De overstroming van zondagochtend 1 februari 1953 kostte het leven aan twee Hammenaars. Terugkomend met de auto vanuit Waasmunster sukkelden zij even voor de Mirabrug (toen nog gewoon *Hammebrug* of *Durmebrug*) in het onder water gelopen meersengebied te Elversele. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de overstromingen van 1825, 1906, 1928 en 1976, was 1953 de enige overstroming die meteen het leven kostte aan inwoners van Hamme of Moerzeke. Na sommige van die andere overstromingen overleden toch nog bewoners, onder meer omdat ze zwaar ziek werden, of van verdriet.

Bootdijk en Kastel

De geschiedenis van de overstroming van 1953 in Hamme en Moerzeke moet nog geschreven worden. Deze korte bijdrage maakt helemaal geen aanspraak op volledigheid. Algemeen kunnen we stellen dat delen van het centrum van Hamme overstroonden vanuit de Durme, dat een deel van de Bootdijk en omgeving overstroonde vanuit de Schelde en dat enkele polders van Kastel tot aan de Koning Albertdijk eveneens vanuit de Schelde overstroonden. Die Koning Albertdijk werd trouwens na de overstroming van 1928-1929 aangelegd om de dorpscentra van Kastel, Moerzeke en ook het gebied rond de Broekstraat in Hamme overstromingsvrij te houden. De Koning Albertdijk deed zulks voor Kastel alvast op 1 februari 1953 en zou dat huzarenstukje – zij het met moeite – in 1976 herhalen. Momenteel wordt het belang van die binnendijk (de *slaper* in het jargon) enigszins onderschat. De Koning Albertdijk moest normaal ook de Bootdijk en omgeving van overstromingen vrijwaren. Dat lukte in 1953 echter niet omdat het water over en door de dijk spoelde tussen Driegoten en het begin (kijkende vanuit Kastel: het einde) van de Koning Albertdijk aan het huidige overstromingsgebied *Lippensbroek*. Het daar toen geslagen wiel (overstromingsput) werd later door de gemeente Moerzeke met huisvuil opgevuld. Bewoners van de Bootdijk vluchtten in 1953 met hun dieren naar het centrum van de gemeente. Maar ze beseften bijna meteen daarna dat de overstroming hen niet lang zou treffen. Voor de dijk lag er veel *voorland* in de Schelde. Dat brede en hoge *voorland* beperkte de overstroming van een deel van de Bootdijk en omgeving tot één vloed. De Bootdijk en omgeving bleven dus niet lang onder water staan. De polders ten zuiden van de woonkern Kastel stonden meerdere dagen onder water.

Vanuit de Durme

In 1953 stond er nog geen in steen gemetseld muurtje noch de vernieuwde bredere en hogere muur of (zoals nu) een nog hogere betonnen muur op de kaai in Hamme. Bij bijna iedere springvloed liep er vloedwater vanuit de Durme op het Kaaiplein en in een deel van de aanpalende straten. Aartstraat, Kaaistraat, Schoolstraat, Kerkstraat, Ringstraat, Durmestraat, Hoogstraat, Nieuwelaan, Sint-Jansstraat, zelfs delen van de Stationsstraat, liepen bij springtij af en toe onder water. Ikzelf heb het overstromingswater nog zien staan in de Schoolstraat, althans enkele tientallen meters ver gezien vanuit de Kaaistraat. Ik woonde toen nog bij mijn ouders in de Kerkstraat, halfweg tussen het kruispunt Kaaistraat-Hoogstraat-De Ring-Kerkstraat en het *Varkensmarktje*. We hadden achteraan een uitgang (garage) ongeveer in het midden van de Schoolstraat. Waar wij woonden was vroeger de bakkerij Mariman gevestigd en ik herinner mij dat mijn nonkel Arthur Mariman beweerde dat de bakkerij, samen met het bijhorende huis en bijhorende winkel, in 1953 niet onder water waren gelopen.

Dat lijkt wat tegenstrijdig met het feit dat foto's aantonen dat op 1 februari 1953 het zogenaamde *Jagerspleintje* aan de Jagersstraat, de Kerkstraat en de omgeving van de Sint-Pietersbandenkerk onder water stonden. En toch stond de bakkerij niet onder water. Wie goed kijkt, en sommige beroepen zoals bouwvakkers zijn daarin specialisten, kan zien dat de Schoolstraat een knik vertoont. Komende uit de Kaaistraat loopt de straat een beetje omhoog tot ongeveer in het midden van de straat (ongeveer tot aan onze garage) om daarna af te dalen naar het *Varkensmarktje* en het *Jagerspleintje*. De vloed vanuit de Durme duwde het overstromingswater dus over die bult in de Schoolstraat waarna het water richting Kerkstraat stroomde. En verderop.

Twee doden

Het niet geïllustreerde *Koningsgezind weekblad Durmeklokken* uit Hamme ging in zijn editie van zondag 8 februari 1953 uitgebreid in op de wateroverlast in Hamme en het verdrinken van de Hamse bewoners Hans van Poelje en André De Stobbeleir in Elversele vlakbij de Mirabrug. De daaropvolgende week kwam het weekblad onder meer terug op de gevolgen van de overstroming in de Schelde- en de Durmevallei, onder meer in Moerzeke, Kastel, Waasmunster, Elversele en Tielrode.

Over het verdrinken van twee Hammenaars schreef het weekblad op 8 februari 1953 op zijn eerste bladzijde: *Reeds in de vroege morgen vernamen we ook het droevend nieuws dat op de weg tussen Hammebrug en Elversele een personenauto, komende uit de richting van St.-Niklaas, weggespoeld en omgekanteld was. De verslagenheid der bevolking was algemeen toen men vernam dat de jonge heren André De Stobbeleir en Hans van Poelje verdrongen waren en Kees van Poelje op het nippertje door de rijkswacht was kunnen gered worden. De jonge heer van Poelje, die als bij mirakel aan de dood ontsnapte, verhaalde nadien met snikkende stem hoe hij met zijn broer en zijn makker na het bal van de biljartclub, zijn gezellen van Waasmunster naar huis hadden gebracht en bij het terugkeren door het water werden verrast, een zware golfslag deed de auto kantelen. Hun hulpgeroep in de duisterten morgen werd niet gehoord en gedurende lange tijd streden deze drie jonge kerels met de moed der wanhoop tegen de dood. Het was slechts nadat reeds twee waren bezweken dat de heer Kees door een buitengewoon krampachtige krachtinspanning door de op ronde zijnde gendarmen op het laatste ogenblik kon gered worden. Hij werd onmiddellijk ter verpleging naar het ziekenhuis overgebracht.*

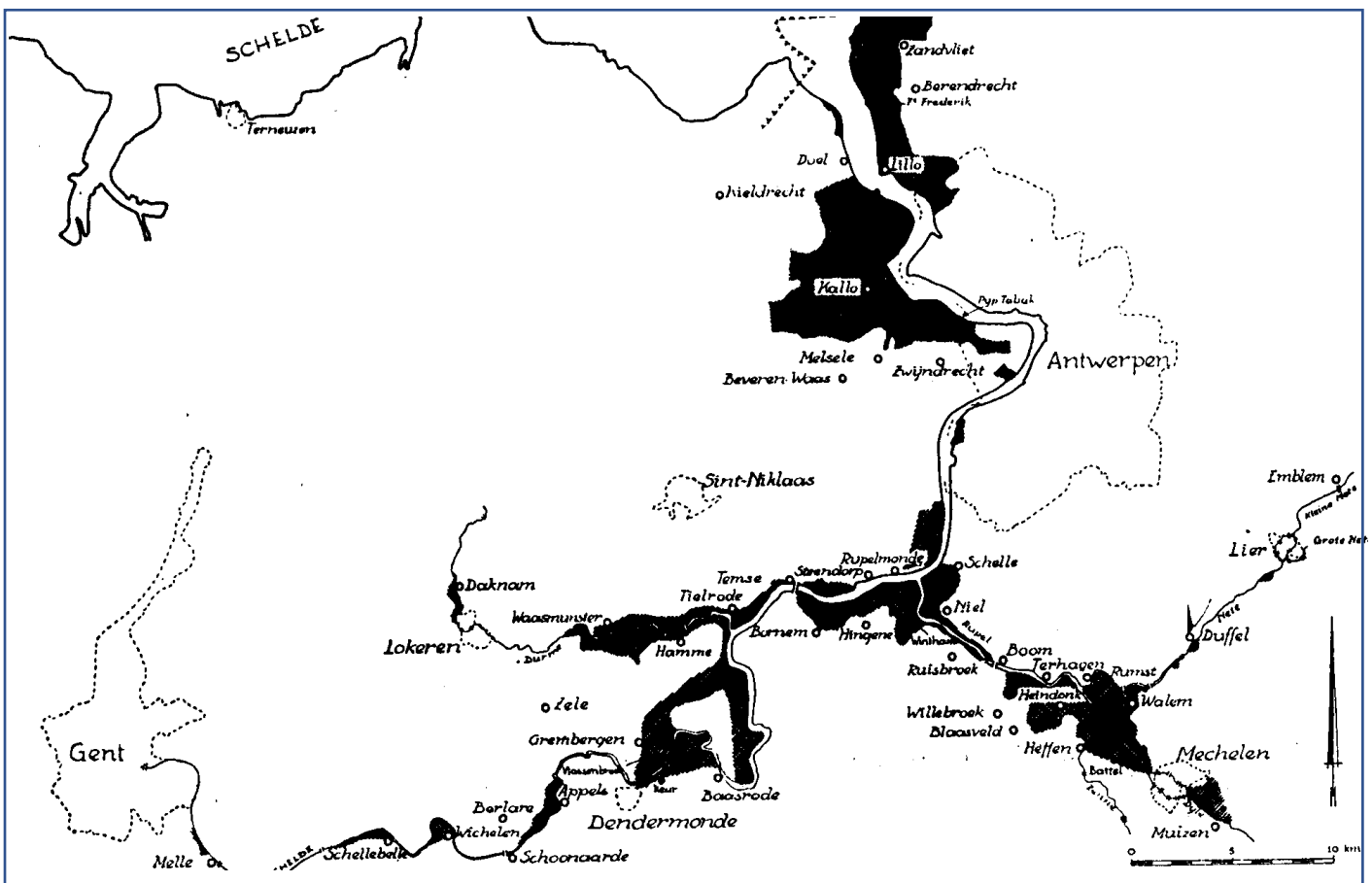
Herstelling dijkbreuk ter hoogte van de Durmebrug, kant Elversele | Fotoarchief Heemkring Osschaert.

Nederlands deltagebied het zwaarst getroffen

Het Deltaplan, dat Nederland moet beschermen tegen overstromingen, is het gevolg van de overstromingsramp van 1 februari 1953. Historici en natuurkundigen die de overstromingen van de voorbije eeuwen in de Lage Landen bestudeerden kwamen tot de conclusie dat nooit de hele kuststreek door dezelfde overstroming hard werd getroffen. Soms werd vooral het noorden (de Noordelijke Nederlanden, enger het Maas- en Rijnbekken), in andere gevallen vooral het zuiden (de Zuidelijke Nederlanden, uitgebreider de Scheldedelta) getroffen. 1953 was een overstroming die vooral het noorden trof.

Het prestigieuze boek *Watersnood* van Kees Slager verscheen in 2010 in Nederland. Het boek werd uitgegeven door uitgeverij *De Buitenspelers* in samenwerking met het Watersnoodmuseum (ook al een gevolg van de overstroming van 1953) in Ouwkerk, Zeeland. Het boek is 34 centimeter hoog, 25 centimeter breed en vijf centimeter dik. Op 672 genummerde bladzijden komen eerdere overstromingen (vooral in Nederland; 1928 in Vlaanderen wordt niet vermeld; het boek bevat geen informatie over de overstroming in Vlaanderen in 1906) en vervolgens vooral foto's uit 1953 uit allerlei overstroomde regio's in Nederland. Nederland was erg getroffen en inventariseerde 1835 + 1 overledenen. Plus één omdat men pas veel later vernam dat een die nacht geboren jongetje samen met zijn moeder en zusjes was verdronken.

Het boek bevat een korte bijdrage over de overstroming van 1953 in *Vlaanderen* (blz. 478-483) met twee bladzijden tekst en voor het overige foto's waarvan twee uit Hamme. In de tekst komt Hamme niet aan bod, wel de kuststreek, de polders en dorpen ten noorden van Antwerpen en Wintam aan de Rupel. De tekst besluit met het aantal overledenen als gevolg van de overstroming: *Het is opvallend dat er in Vlaanderen geen officiële dodenlijst is gemaakt van de watersnood. Aan de kust zouden acht slachtoffers zijn gevallen, van wie één op zee, en rondom Antwerpen drie. Maar er circuleren ook berichten over twintig doden. Waar die zijn gevallen, blijft echter onduidelijk.* Voor de politici: Vlaanderen was toen nog niet bevoegd voor zijn stromen en rivieren en het indijken van het overstromingsgevaar. Anderzijds: ik denk niet dat er nu al een officiële dodenlijst van de overstroming van 1953 bestaat.

Burgemeester breekt rib tijdens de aftocht van het Belgische leger in 1914.

De tentoonstelling over de Eerste Wereldoorlog die Heemkring Osschaert onlangs in zijn lokaal in de Hospitaalstraat organiseerde, leverde een verrassende ontdekking op. Robert Verheyden diepte uit zijn archief het Hamse weekblad "De Klaroen" van zondag 18 oktober 1914 op. Verrassend omdat de Duitsers tien dagen voordien niet alleen Hamme maar ook het hele Waasland en Antwerpen hadden veroverd.

Zaterdag 10 oktober 1914, veroverde het Duitse leger onder meer de gemeente Hamme, nadat het leger de doorbraak over de Schelde had geforceerd tussen Appels en Berlare. Toch verscheen zeven dagen later in Hamme het weekblad *De Klaroen*. Het *Orgaan der Katholieke Vereenigingen van Hamme, Moerzeke, Waasmunster en Elversele* verscheen immers op zaterdag, maar dateerde het weekblad op de (zon)dag daarna. In dit geval dus zondag 18 oktober 1914.

Dat het weekblad op dat ogenblik zowel de Duitse als de Britse versie van de verovering van Antwerpen kon publiceren, bewijst dat de Duitse aanvalstroepen op dat ogenblik de gemeente al hadden verlaten en in de westelijke richting de achtervolging op het Belgische leger hadden ingezet. Achtervolging die plusminus aan de IJzer tot staan werd gebracht. Dat het weekblad verscheen, bewijst evenzeer dat de uitgever, die ook de drukker en eventueel ook de letterzetter was, enkele dagen na de inval van de Duitsers ofwel niet gevlucht was ofwel reeds terug in Hamme was. Ook minstens een aantal redactieleden, waaronder allicht de drukker, was tijdens de verovering van Hamme door het Duitse leger ofwel in Hamme gebleven ofwel kort na die verovering naar de gemeente teruggekeerd. Anders immers had het weekblad niet kunnen verschijnen.

Burgemeester Edmond De Geyter breekt rib

Persoonlijk verwachtte ik dat *De Klaroen* gegevens zou bevatten over het vernietigen van de Durmebruggen op 10 oktober 1914 door het Belgische leger om de terugtrekking naar het westen te beschermen. Die dag immers blies het Belgische leger zowel wat men nu de *Mirabrug* noemt, de spoorwegbrug ter hoogte van de Kaaldries en de Brugstraat, de brug in Waasmunster als de bruggen in Lokeren op. Tot mijn ontgoocheling bevatte het weekblad daarover geen informatie. Anderzijds verwees het weekblad toch naar de gebeurtenissen (*paniek*) op 10 oktober 1914 waaraan de Hamse burgemeester De Geyter een gebroken rib overhield. Het kort artikeltje verscheen onder de titel *HAMME*. Hierna volgt de tekst van het gepubliceerde artikel:

ONGEVAL. – Bij de paniek van verleden week is een spijtig voorval te melden.

Onze achtbare heer Burgemeester die sedert het begin van den oorlog zoovele blijken gaf van zelfopoffering, wilde op dit oogenblik van algemeene ontredde

een laatste poging wagen om den aftocht van de inwoners te beveiligen. Aan de brug van Hamme-veer deed hij ongelukkiglijk een misstap met het be-treurenswaardig gevolg dat hij met een gebroken rib werd opgenomen. Wij vernemen met vreugde dat zijn toestand veel verbeterd is en vormen de beste wenschen voor zijn spoedige en volledige herstelling. Zijn kranig optreden en belangeloze offervaardigheid hebben hem de blijvende dankbaarheid van het Hamsche volk verzekerd.

Bewaking bij de gedynamiteerde Durmebrug | col. R. Verheyden.

Wat opvalt is dat *De Klaroen*, misschien uit schrik voor latere Duitse represailles, aandacht besteedde aan dit fait-divers in plaats van aan de algemene paniek en vlucht van de bevolking vóór de invasie van het Duitse leger. Eveneens merkwaardig is dat het weekblad het ruim tachtig jaar na de bouw van de eerste brug over de Durme in Hamme nog over *de brug van Hamme-veer* had.

Telefoon nummer 21

De hoofding van *De Klaroen* maakt duidelijk dat het weekblad reeds op zaterdag verkrijgbaar was: *Schalt alle zaterdagen voor Godsdienst, Taal en Vaderland*. Verder zetelde het bestuur in de *Katholieke Kring* in Hamme. Voor *annoncen en reclamen* moest men echter in de Plezantstraat 17 zijn. Ook valt het telefoonnummer op: 21. Wie toen belde kwam in een centrale terecht. De man of vrouw die de centrale bediende moest dan een draadje in het juiste vakje pluggen om nummer 21 (of een andere abonnee) te bereiken.

Het weekblad van 18 oktober 1914 was het 42ste nummer van de negende jaargang. *De Klaroen* was een initiatief van de familie De Pillecyn uit de Plezantstraat. Het weekblad was katholiek maar ook Vlaamsgezind. Het verscheen van 1905 tot 1944. Andere weekbladen die voor aanvang van de Eerste Wereldoorlog in Hamme verschenen, waren het eveneens katholiek geïnspireerde *Durme en Schelde* (1875-1907), een uitgave van Gowie-Van de Weyngaerde uit de Hoogstraat en *De Vrije Hammenaar* (1893-1906) van onderwijzer Hoogstoel uit de IJzerenwegstraat (nu Spoorwegstraat).

De Hamse kwelduivel Osschaert - deel 1

Hugo De Looze

Het allereerste tijdschrift van wat toen nog *Heemkundige Kring Osschaert* heette, bevatte de sage *Osschaert* zoals ze in 1889 door Frans De Potter en Jan Broeckaert werd weergegeven in hun boek *Geschiedenis van Hamme*, blz. 86-87. Dat allereerste tijdschrift van de huidige heemkring verscheen in 1987 en bevatte ook nog andere volksverhalen uit Hamme. Sindsdien echter besteedde de kring nog weinig aandacht aan de Hamse volksverhalen.

Harry Van Royen inventariseerde in het derde nummer van de derde jaargang in 1989 de *Sagen te Hamme en Moerzeke*. Hij kwam tot de conclusie dat diverse onderzoekers 172 sagen uit Hamme en Moerzeke optekenden. Hoeveel daarvan over Osschaert handelden, werd niet vermeld. Het daaropvolgende jaar 1990 had Eddy Van der Stock het in het derde nummer van het tijdschrift over *De brandende spookkaros van Ste.-Anna*. In 1992 in het nummer 3-4 verschenen drie door wijlen Laurent Saegeman opgetekende volksverhalen waarvan er twee over Osschaert handelden. Dat was het, voor zover ik kan nagaan. De sindsdien verschenen jaarboeken diepten vooral één thema uit, de laatste jaren aangevuld met een op kleiner formaat gedrukt jaarboek dat meerdere artikels bevat.

Heemkring Osschaert uit Hamme schrijft Osschaert steevast met "AE" terwijl Frans De Potter en Jan Broeckaert het op het einde van de negentiende eeuw over Osschaert hadden, dus met "AA" in plaats van "AE". Ook het eerste nummer van *Heemkundige Kring Osschaert* nam de eerder opgeschreven sage over onder de titel *Osschaert*. Veel doet het er niet toe, maar toch.

"Osschaert" bij De Potter en Broeckaert

De plaatselijke heemkring is genoemd naar de kwelduivel die bewoners en reizigers lastig viel, vooral ter hoogte van de kapel op het Tweebruggenplein. Meteen weet U waarom dat Tweebruggenplein en omgeving nog altijd een uitgaanscentrum is. Of de bezoekers er op zoek zijn naar Osschaert en/of Osschaert is echter twijfelachtig. Allicht hebben sommigen onder hen soms van iets anders last. Hieronder volgt letterlijk het door De Potter en Broeckaert in 1889 opgenomen verhaal van *Osschaert*.

Osschaert, de afgezant des duivels, was een geesel voor de brave, vreedzame lieden van Hamme. Hij ge-leek aan zeer vele der booze geesten die 't onzen voor-ouders erg benauwd maakten, maar zijne zending had eenen goeden kant: hij joeg vrees in het hart der kwaden en dwong hen tot beternis. Osschaert was ook te Hamme, waar hij gewoonlijk verbleef ter plaatse, waar het kapelleke van Twee-Bruggen staat. 't Was daar in 't bijzonder dat hij zijne perten en poetsen speelde. Wanneer een roekeloze gast het waagde te middernacht in de buurt van den geest te komen, en 't rijmke te zingen, of zelfs maar te neuriën:

*Grijpke, grijpke grauwl!
Wilde mij grijpen
Grijp me nou...*

werd hij weldra voor zijne snoode onvoorzichtigheid gestraft: Osschaart sprong op zijnen rug, klampte met opengesperde klauwen zich vast aan den stouterik, die, als een overladen ezel, al zuchtende, zweetende en sukkelende met dien last op den weg voort moest, totdat het hem gelukte eenen kruisweg te bereiken, waar de duivelgezant niet voorbij kon. Dan liet deze zijn slachtoffer vallen en verdween als een rook.

Vele laatuitblijvers hadden Osschaart weleens gevoeld – niemand had hem ooit kunnen zien. Zijne plagerijen vermeerderden gedurig: niet alleen de dronkaards en de vermetelen die meenden hem straffeloos te mogen uitdagen, maar ieder, die des avonds of bij ontijde door veld of bosch ging, vervolgde hij. Eenvoudige menschen sidderden bij hun haardvuur en prevelden een gebed om van Osschaart bevrijd te blijven. De neerstige boer trachtte altijd vóór den donkeren thuis te zijn, en de verachterde reiziger, die ooit iets van den geest had vernomen, zocht eene veilige schuilplaats tegen den vallenden nacht.

Osschaart deed zich vooral vreezen door de lieden, wier geweten niet zuiver was; hoe meer dit bezwaard, des te grooter de kwelling was. De last, dien zij te dragen hadden, was uitermate groot; scherpe klauwen drongen in het vleesch, de adem van den geest brandde over hun gezicht, een onuitstaanbare stank vermeerderde nog hunne pijnen. Bidden noch smeeken hielpen: Osschaart gaf geene genade; men moest aan eenen kruisweg komen om verlost te zijn. De macht van den geest der duisternis zou evenwel gefnuikt worden. Er leefde te Hamme een godvreezende pastoor, die medelijden had met zijne parochianen en zo veel voor hen bad. Hij belas Osschaart, wiens duivelsche macht verijdeld werd, en verwenschte hem, voor negen en negentig jaar, naar den oever van de zee, waar hij nu, gelijk een arme banneling, omzwerft.

De Potter en Broeckaert schreven in 1899 dat de pastoor Osschaart voor 99 jaar naar zee verwenste. Die 99 jaar zijn al lang voorbij. Heeft intussen iemand Osschaart gevoeld? Hij laat zich volgens de sage immers niet zien. Volgens de sage moest de man of vrouw op wiens rug Osschaart was gesprongen, voorbij eenen kruisweg gaan om van de kwelduivel verlost te worden. De in Hamme geboren Amaat Joos nam in zijn in 1900 verschenen *Waasch Idioticon* of dialectenwoordenboek volgend gebed op dat men bad bij het voorbijgaan van een kruis:

*O naakte, bloedige, gekruiste Jezus, –
Door uw lijden en bitter dood –
Bescherm mij tegen des vijands aanstoot.*

Het vel van Osschaart

De Potter en Broeckaert schreven met behulp van velen de geschiedenissen van de Oost-Vlaamse gemeenten. In 1882 verscheen hun *Geschiedenis der stad St.-Nicolaas*, tweede deel (449 blz.). Het eerste deel verscheen een jaar vroeger en telde 402 bladzijden. Het tweede deel bevatte een aantal sagen, waaronder *Het vel van Osschaart* (blz. 387-388) waarin de gemeente Hamme een rol speelde. Ter informatie: de Kleibeekstraat is voorbij de Plezantstraat de uitvalsweg van Sint-Niklaas richting Sint-Pauwels, Kemzeke, Stekene en Hulst. Hieronder volgt de tekst zoals De Potter en Broeckaert hem in 1882 lieten verschijnen:

Omtrent Kleibeke moest er eens op een boerenhof brood gebakken worden. Gewoonlijk werd dit werk gedurende den nacht verricht. Als de meid aan den waterput stond om den ketel te vullen, werd zij plotseling aangevallen door Osschaart, die in éenen knap den tip van haren omslagdoek afbeet en er mee wegsnelde. Spijtig en bevreesd te gelijk ging de meid weer binnen: zoo'n schoonen omslagdoek had zij in vele jaren niet gehad!

Als 't water warm was, ging zij den knecht roepen om den deeg te trappen, en toen deze met zijn werk gedaan had, bemerkte de meid dat hij een stuk rood katoen wegwierp, dat hij van tusschen zijne tanden trok. "Lieve deugd" (zei de meid verschrikt) "zou onze knecht wel Osschaart zijn?" En zij liep bij den boer en ging hem vertellen wat zij ondervonden en gezien had.

"Daar moet ik het fijn van kennen!" zei de boer. En hij zond den knecht, met het paard, naar Hamme. Als de knecht uit was, ging de boer aan 't rondsnuffelen, en waarlijk! 't en duurde niet lang of hij vond Osschaart's vel op den bakoven. "Wacht een beetje" (zei de boer), "ik zal u eens warm zetten."

Het duurde niet lang of de oven was weer gloeiend en het vel vloog er in. Maar ziet! Niet zo gauw was het vel aan 't branden, of knecht en paard stonden op het hof vóór de staldeur, een vervaarlijk gehuil aanheffende. Toen evenwel het vel gansch verteerd was kwam de knecht vroolijk binnen huize, zeggende dat hij verlost was.

Oudste en recentste verhaal?

Harry Van Royen omschreef een sage als een overgeleverd volksverhaal, met een vrij fantasierijke bewerking van een historisch gegeven, dat dikwijls onherkenbaar is geworden. Sagen hebben meerdere onderwerpen. Zij zouden in de veertiende eeuw ontstaan zijn maar slechts in de negentiende en twintigste eeuw opgetekend. De meest bekende sagen gaan over Kludden en Osschaert.

Van Royen haalde twee sagen van de Weerwolf Osschaert aan, één uit Zelzate en één uit Hamme. De sage uit Hamme verscheen oorspronkelijk in *De Onpartydige*, een weekblad uit Dendermonde, van 23 september 1849. De sage werd later, mits taalkundige omzetting, overgenomen door *De Vaderlander*. Mogelijks is dit de oudste opgeschreven versie van de sage. Van Royen noteerde ze als volgt:

Men heeft meermaals gehoord dat het niet voorzichtig is om het spook of de weerwolf te spelen; dit kwam een inwoner van Hamme te ondervinden. Een Hammenaar vond immers, sinds enige tijd, vermaak in het spelen van Osschaert of de weerwolf, en had reeds vele mensen schrik op het lijf gejaagd. Men vond genoeg lichtgelovige personen en goede 'seuzen' die inderdaad geloofden dat de weerwolf rondliep, jonge kinderen verslond en de vrouwen als gevangenen meenam.

Het gebeurde dat onlangs Mr. Verbiest, 's avonds, met zijn rijtuig bij de Dambrug kwam aangereden toen de zogezegde weerwolf, die meende Mr. Verbiest bang te kunnen maken, te voorschijn kwam en op handen en voeten naderde tot voor het rijtuig. Maar het paard, zonder eerbied voor de weerwolf, zette in draf zijn weg verder en de weerwolf werd overreden. Osschaert is er met enkele kneuzingen vanaf gekomen en het is te denken dat de overredene er nu genoeg van zal hebben om nog langer de weerwolf te spelen.

Wijlen Laurent Saegeman noteerde omstreeks 1990 twee verhaaltjes over Osschaert. Zijn echtgenote, Paula Buggenhout, had ze als kind nog gehoord van haar grootmoeder. Hoogstwaarschijnlijk zijn dit (voorlopig?) de laatst genoteerde sagen over Osschaert.

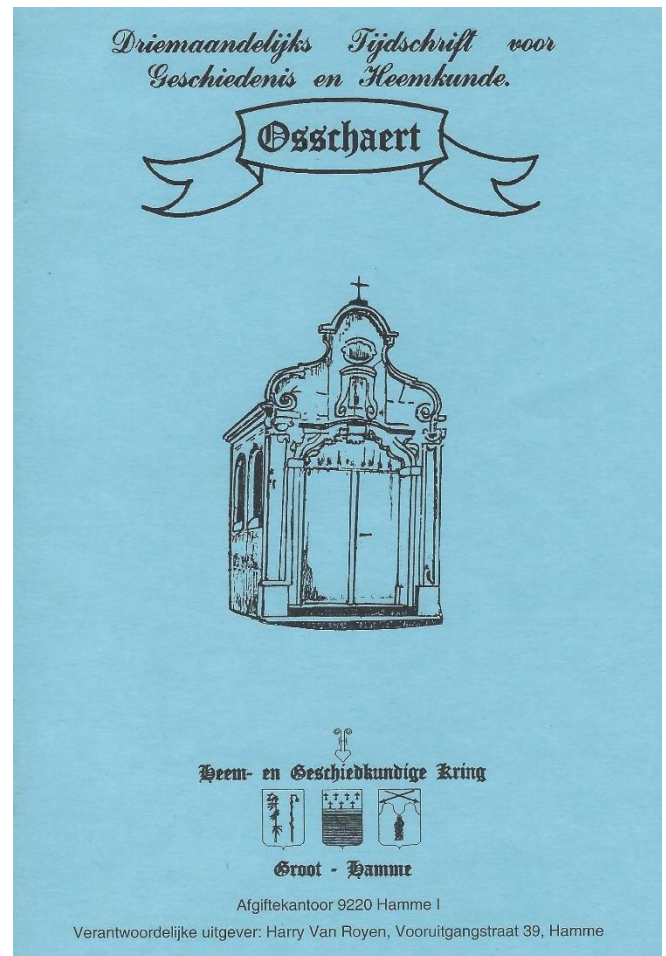
Ne mens kwam thuis. Hij was gevallen en zijn knie zat door zijn broek. Zijn vrouw had echter geen stukje stof om dat daarop te naaien. Het was een effen broek. 's Anderendaags ging zij op straat en vond een stukje carreaux stof. Ze dacht: beter dat stukje daarin naaien dan niets en zo naaide zij dat stukje geruite stof daarin. Haar man deed die broek aan en het stukje stof viel eruit. Maar Osschaert zat op zijn knie.

En het tweede door Saegeman genoteerde verhaal:

Bij boeremensen kwam 's avonds een oude man binnen en hij vroeg of dat hij zich wat mocht verwarmen en wat te eten kreeg, want zijn kleren waren nat en hij had honger. Hij kreeg pap met een snee brood en de vrouw zei: "Warmt u maar wat, doet uw schoenen maar uit en laat u drogen". Als hij droog was stond hij recht en

sprong uit zijn kleren en zei: "Buikje gevuld en gatje verwarmd, ahaha, zei 't jij". En dan zag de vrouw dat het Osschaert was.

Later volgen nog sagen i.v.m. Osschaert.

Uit het archief van Heemkring Osschaert | Kapel Tweebruggenplein.

Nieuws uit Hamme in de Gazet van Stekene ...

Hugo De Looze

Om familiale redenen keek ik de eerste naoorlogse jaargangen van het weekblad *Gazet van Stekene* na. Het weekblad bevatte af en toe ook een berichtje over Hamme, berichtjes die hierna volgen. *Gazet van Stekene* of het *Boerkensblad* verscheen na de Tweede Wereldoorlog vanaf zaterdag 18 november 1944 op twee bladzijden. Vanaf 1947 verscheen het weekblad op vier bladzijden, waarvan minstens één bladzijde reclame. Het verscheen iedere week behalve tijdens de kermisweekends in juni en september. Af en toe verscheen een bijzondere bijlage. Soms bevatte het weekblad veel plaatselijk nieuws, soms heel weinig. Zoals alle weekbladen die kort na het einde van de Duitse bezetting of het einde van de oorlog verschenen, was het inhoudelijk zoeken. Over het algemeen besteedde men veel aandacht aan de gevolgen van de oorlog: de verwoestingen ter plaatse, de opgeëiste werklieden, de teruggekeerde opgepakte verzetslieden en andere naar Duitsland gedeporteerde gevangenen alsook in en rond de concentratiekampen omgekomen dorpsbewoners. Het was in dat laatste verband dat ik

Gazet van Stekene tot en met het jaar 1951 doorbladerde en nakeek. Tot dat jaar immers duurde het tot mijn grootvader officieel overleden werd verklaard: *van ontbering gestorven in de omgeving van Flossenburg (Duitsland) in de maand April 1945*. Onlangs bleek echter dat men de bal toen volledig mis had geslagen. Vele decennia na het overlijden van mijn grootvader is men ervan overtuigd dat *Seraphinus De Looze* op 17 april 1945 in Eisenberg (Duitsland) overleed nadat hij vanuit het concentratiekamp Buchenwald op dodenmars (de huidige term voor de toenmalige chaotische evacuatie-tochten) was gestuurd.

Vanaf eind 1944 tot en met november 1948 trof ik in *Gazet van Stekene* geen berichtjes over Hamme aan. De oorlog en de nasleep ervan domineerden het algemeen en het plaatselijke nieuws. Veel aandacht ging naar de bevrijding van Stekene door Poolse eenheden, de uit Duitsland teruggekeerde dorpsgenoten, maar nog meer naar in Duitsland omgekomen dorpsgenoten, vooral omgekomen weerstanders. De *zieledienst* voor de omgekomenen deed de parochiekerk telkens vollopen. De gemeente Stekene richtte in het gemeentehuis een rouwkapel in en de burgemeester gaf telkens een merkwaardige gelegenheidsrede. Er verschenen ook oproepen om geen geweld meer te gebruiken. Uiteraard kwam ook de *Koningskwesitie* aan bod. De ruimte die er na dat alles en de onontbeerlijke reclame nog over was, bepaalde hoeveel berichtjes uit de omgeving werden opgenomen.

VAN DEN HAK OP DEN TAK

Het eerste berichtje over Hamme trof ik aan in het nummer van 18 december 1948. Het verscheen in de rubriek *Van den Hak op den Tak*, een wekelijks terugkerende rubriek die zowel regionaal als nationaal en af en toe zelfs internationaal nieuws bevatte. Het bericht van 18 december 1948 luidde: *Den hr. Van Haver uit Hamme deed op Tereecken te St.-Niklaas een auto stoppen en vroeg om mede te rijden daar hij onpasselijk was, wat hem seffens werd toegestaan. Onderweg kwam de chauffeur tot de bestatiging dat de man overleden was*. Gelukkig gingen niet alle berichten over plotse overlijdens of doden, hoewel dat toch vaak het geval was. Anderzijds geeft het bericht meteen weer welk soort nieuws de *Gazet van Stekene* maar ook de meeste andere weekbladen in die tijd publiceerden. In weekbladen ging het veelal om een korte samenvatting van het in de dagbladen gepubliceerd nieuws.

Zaterdag 15 januari 1949 volgde in dezelfde rubriek nog een dramatisch berichtje: *In de Bunt, wijk Drie Goten te Hamme, werd de 13-jarige Clem. Salembier door een vallende boom getroffen en op slag gedood. Een bijgeroepen geneesheer kon enkel de dood vaststellen*.

Overstromingen, al dan niet met dramatische gevolgen, waren ook altijd een berichtje waard. Dat maakt *Gazet van Stekene* op 5 maart 1949 duidelijk: *Ingevolge de stortregens van de jongste dagen staan een dertigtal huizen aan de Nieuwstraat te Dendermonde onder water. Het water staat reeds 20 cm hoog. Ook in Hamme is de Durme uit haar oevers getreden. Verscheidene straten werden overspoeld en het water drong in de kelders en de plaatsen van het gelijkvloers. Het aantal huizen dat onder water is gelopen zou tweehonderd bereiken. Te Temsche, Bornem, Hingene en Weert is het water tot een hoogte van 1,50 meter de huizen ingedrongen*.

Amper twee weken later, zaterdag 19 maart 1949, had het weekblad opnieuw aandacht voor Hamme: *Maandagmorgen, omstreeks 8 uur, is de 50 jarige Jan Measure, meestergast uit Hamme en vader van een groot gezin, even voorbij de Durmebrug, richting Tielrode in de Durme gesprongen. Alle reddingspogingen waren vruchteloos. Omstreeks 10 uur werd het lijk opgevisst. Naar 't schijnt zou Measure, op 't werk ruzie gehad hebben met een andere meestergast*.

Op 2 april 1949 deelde de *Gazet van Stekene* mee dat een Hammenaar met zijn auto onder een trein was gesukkeld: *Op de onbewaakte overweg wijk "t Hol" te St. Gillis-Waas werd de auto van zekere Boel, uit Hamme, gevat door een trein. Het voertuig werd verbrijzeld, terwijl Boel in bedenkelijke toestand naar een ziekenhuis overgebracht werd*. Commentaar: toen reden er nog treinen van Sint-Gillis over Kemzeke en Stekene naar Moerbeke. Ook Hamme had toen nog treinverbindingen, zowel noord- als zuidwaarts.

Daarna duurde het meerdere maanden vooraleer het *Boerkensblad* nog een berichtje i.v.m. Hamme opnam. Zaterdag 12 november 1949 las men in het weekblad: *Maandagavond, omstreeks 9.30 u. is bij het binnenrijden van de motortrein uit Brussel, de 46-jarige arbeider Van Kerchove Karel, Achterhofstraat te Hamme, uit de trein gevallen. Medereizigers, die het ongeval zien gebeuren hadden, vonden enkele meter verder de man bewusteloos op het perron liggen. Door het stationspersoneel werden aan de ongelukkige de eerste zorgen toegediend. De geneesheer stelde een hersenschudding vast, met zware verwonding aan de rechter slaap."*

VALS GELD

Eigenlijk niets nieuws onder de zon was dat in 1950 al vals geld in omloop was. Toen ging het nog om Belgische franken in plaats van euro's. *Gazet van Stekene* bracht op 21 januari 1950 volgend bericht: *Vals briefje van 1.000 fr. In het postkantoor werd een briefje van 1.000 fr. in beslag genomen. Opgepast! Ook te Hamme-Zogge werd de oud-renner, zekeren P.G. met betrek op de ontdekking van valse briefjes, achter de grendels gezet. 't Is nu door de onderzoeksrechter uit te maken in hoeverre de man schuldig is. De zaak schijnt verdere vertakkingen te hebben in het Waasland*. Duizend frank komt overeen met 25 euro. Uiteraard kon men in 1950 met 25 euro veel meer doen dan met 25 euro ruim zeventig jaar later.

Het reeds eerder vermelde Achterthof kwam opnieuw aan bod in het Stekense weekblad van 13 mei 1950: *Maandagvoormiddag deed zich in de Achterhofstraat te Hamme een botsing voor tussen een personenwagen bestuurd door Charles Van Puyvelde, en een bestelwagen bestuurd door De Mey Philemon. Beide rijtuigen werden erg beschadigd.* Zaterdag 3 juni 1950 nam *Gazet van Stekene* een ongeval van een heel andere aard op: *Het 11-jarig meisje, Elvire Van den Broeck, Kapellestraat te Hamme, was maandagnamiddag haar moeder behulpzaam, toen plots in haar nabijheid een alcoholvuurtje ontplofte, waarbij het kind zo erg verbrand werd aan aangezicht en schouder dat zij ter verzorging naar het ziekenhuis moest overgebracht worden.*

Diefstallen bleven niet uit. Dat bleek uit het zaterdag 15 juli 1950 gepubliceerde bericht: *Sinds de laatste tijd werden in het Waasland tal van diefstallen gepleegd, o.a. in het slachthuis te Elversele, in herbergen te Hamme en te Belsele, in de melkerij te Sinaai enz.*

NOGMAALS DE TREIN... EN DE AUTO

Nadat een Hammenaar in november 1949 bewusteloos uit de trein was gevallen, kwam de trein in 1951 opnieuw in het nieuws. Het *Boerkensblad* van Stekene publiceerde op 17 maart 1951 volgend bericht: *Waarschijnlijk door uitslaande vonken van een locomotief is het struikgewas bezijden de spoorweg St.-Niklaas - Hamme in brand geraakt. Het vuur breidde zich uit in het domein van dhr. Ortegat en aldus werd meer dan 2 ha bos de prooi der vlammen. De brandweer van Waasmunster had twee uren nodig om het vuur te blussen.*

Volgens een op 7 april 1951 gepubliceerd bericht was in een wellicht naar Hamme rijdende trein opnieuw iemand uit de trein gevallen: *Te Waasmunster is de 16 jarige Magda Vermorgen uit Sombeke uit een rijdende trein gevallen. Het ongeluk deed zich voor op het ogenblik dat de trein M 2188, komend uit de richting van St.-Niklaas, juist voorbij de overweg B 24 te Waasmunster gekomen was. De spoorweg maakt op die plaats een grote bocht. Onmiddellijk werd het noodsein in werking gebracht en de trein kwam spoedig tot stilstand. Het slachtoffer werd bewusteloos opgenomen en naar het ziekenhuis te St.-Niklaas overgebracht waar een schouder- en een schedelbreuk werd vastgesteld. De toestand van het slachtoffer is zorgwekkend.*

In *Gazet van Stekene* verscheen op 24 november 1951: *De drieling der echtgenoten Cool-Van Damme, uit Hamme, zijn te St.-Niklaas in het moederhuis gestorven."*

Het allerlaatste tot eind 1951 in *Gazet van Stekene* teruggevonden bericht verscheen op 15 december 1951: *Wel almachtig, we rijden weer de sukkeling in per auto. Zondagmorgend keerden drie jonge lieden uit Hamme van een danspartij, per auto huiswaarts. Aan de Parklaan te St.-Niklaas, botste de auto met geweld op de autobus van dhr. Geerts, uit Meerdonk, die het werkvolk vervoert van de zilverfabriek uit Hoboken. De slag was zo geweldig dat de drie inzittenden ernstig gewond werden, o.a. Collwaert Clement, breuk kaaksbeen, van Damme Paul, dijbreuk en het rechteroor afgerukt, Jean Geneus, erge verwondingen. De werklieden van de autobus bleven ongedeerd. Een bakkersgast die al vroeg uit de veren was, liep door het afgerukte dak van de luxe-auto een hersenschudding op. De personenwagen is totaal vernield.*

Berichtjes van Osschaert

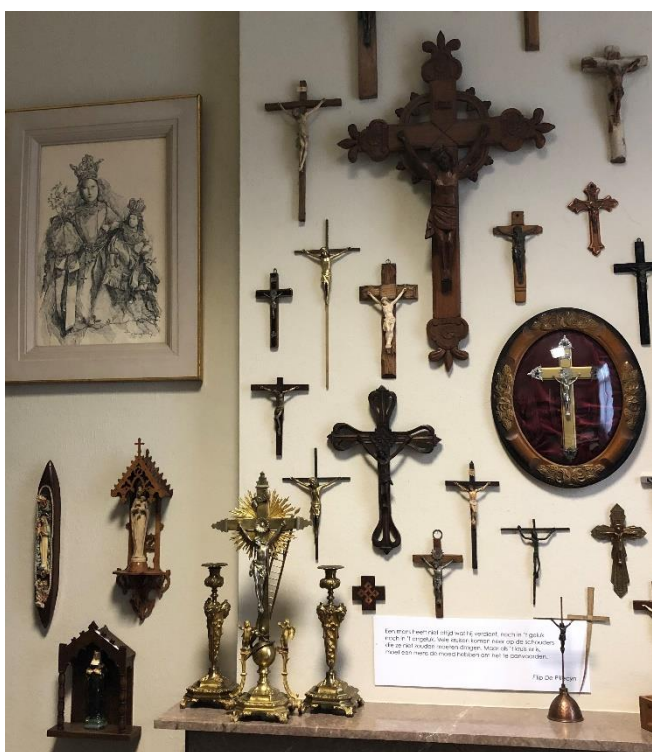
Freddy Huylenbroeck

Boekenuitleendienst & Studiemateriaal

Sinds onze verhuis naar de *Meesterwoning* in de Hospitaalstraat profileren wij ons als *Documentatiecentrum voor lokale geschiedenis*. Dat deze profielwijziging nog niet helemaal op punt staat, is een werkpunt voor het Dagelijks Bestuur van de Heemkring. Maar vandaag zijn we toch weer een stapje dichterbij onze eindfase. De gemeentelijke bibliotheek heeft een volume boeken met betrekking tot Hamme geschonken. In deze schenking zitten zowel romans en poëzie van Hamse schrijvers van vroeger en nu, als wetenschappelijke studies, toerismegidsen, lokale geschiedenis en volksverhalen, monografieën van plaatselijke kunstenaars, literaire bewegingen, harmonieën en zangkoren. Bijzonder interessant leesvoer en studiemateriaal voor de bibliofiel en de heemkundevorser. Wij willen dit openstellen voor onze leden en vrienden van Heemkring Osschaert. Nadat alle boeken gecatalogeerd, geïnventariseerd en

gedigitaliseerd zijn, starten wij een uitleendienst op. De overzichtslijst zal in de nabije toekomst op onze website gepubliceerd worden. Op dit moment buigen wij ons ook over de wijze waarop dit alles moet gebeuren, maar de bedoeling is om deze service aan te bieden vanaf 15 maart. Maar ook onze andere archieven en naslagwerken kunnen ter plekke geraadpleegd worden. Iedere eerste en derde zaterdagvoormiddag van de maand zijn wij ter beschikking om uw vragen te beantwoorden en u bij te staan in uw opzoekwerk. Trouwens, de vraag om ons te helpen bij de archivale uitbouw van ons gemeentelijk verleden, blijft cruciaal dan ooit. Onze Heemkring werkt rond een twintigtal belangstellingspunten en hierover trachten wij zoveel mogelijk materiaal te verzamelen. Hebt u thuis nog oude foto's, documenten, boeken of voorwerpen waar u niet onmiddellijk blijf mee weet, dan is onze vereniging wellicht uw oplossing. Kom op één van die zaterdagen naar de *Meesterwoning* met uw oude doodsbriefjes,

bidprentjes, prentbriefkaarten, akten, briefhoofden, me-nukaarten, nieuwjaarsbrieven, ... die verband houden met onze gemeente en voor u niet langer relevant zijn om ze nog verder te bewaren. Wij zullen ze als dankbaar studie- en documentatiemateriaal graag bewaren voor het nageslacht. Een eveneens belangrijke schakel hierbij zijn de archieven van onze verenigingen en bedrijven. We mochten er al enkele ontvangen, onder meer van *De Koninklijke Harmonie Sint-Cecilia, Aquarius, het Tilleyfonds* en *het Filip De Pillecyn Comité*. Onlangs werd ons nog het immens archief van *Trouw aan Kunst* toevertrouwd, waarvan wij de stukken nu ook ordenen en inventariseren. Wil je hierbij een handje toesteken, graag. Wij zijn steeds op zoek naar nieuwe medewerkers en de diversiteit aan taken is ruim en afwisselend: van het schrijven van artikels, hulp bij de inventarisatie, het digitale proces op punt zetten, beheer van deelarchieven, het benoemen van foto's, klasseren, opzoeken, communicatie met de leden, ...

Devotionalia, onder meer uit het voormalig klooster van Moerzeke.

Heemhoekje in de bibliotheek

Het voormalig doksaal van de Winterkapel is door de nieuwe bibliotheek getransformeerd tot *Heemhoek*, een platform waar lokale geschiedenis een bijzondere invulling krijgt. In samenspraak met de bibliotheek en de cultuurdienst hebben wij een jaaroverzicht uitgetekend. De voorbije weken stonden in het teken van oude kerstkaarten, nieuwjaarsbrieven en feestmenu's. Over dit laatste item maak ik nu een studie aan de hand van de nalatenschap van de familie Charles Vermeire-Lagae die later in deze nieuwsbrief zal gepubliceerd worden. In februari dissen wij het verhaal van Tasibel op met de link naar de sisalverwerking en de scheepstouwen, één van de sterkhouders van ons industriële verleden. De Durmebrug en de verwijzing naar Mira, de roemrijke film met Jan Decler en Willeke Van Ammelrooy uit 1961 staat geprogrammeerd voor maart en april is voorbe-

houden aan het thema van Erfgoeddag: *Beestig*. Het Archeologisch Museum *Van Bogaert-Wauters* is dan partner en toont enkele merkwaardige fossielen van oesters en reuzenmosselen, gevonden in de Durme. De maand mei staat symbool voor de *Rozenkrans* en dan proberen wij de symboliek ervan te verklaren. Vooraleer wij in zomervakantie gaan, overstelpen wij u nog met het *Reuzenlied*, om aansluitend de aandacht te leggen op de toeristische pareltjes van ons Durme- en Scheldeland. In september komt de legende van de *Hamse Wuiten* aan bod, in oktober belichten wij de vele kapellen langs Hamse wegen, naar aanleiding van een hernieuwde publicatie en tentoonstelling die eind van dit jaar gepland zijn. In november doen wij de polemiek van de heldenzerken uit de doeken, om finaal de afsluitende decembermaand voor te behouden aan de magie van de kerst- en wintertijd.

Lidmaatschap 2023

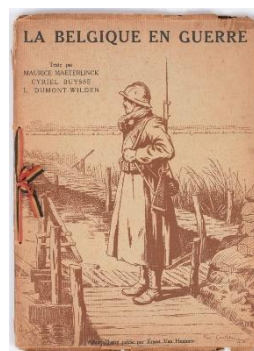
Het was onontkoombaar: we hoopten het lidgeld voor het nieuwe boekjaar nog te handhaven op het vroegere niveau, maar door almaar stijgende kosten waren wij verplicht om een kleine aanpassing te doen.

- € 25 voor inwoners van Hamme
- € 30 voor steunende leden
- € 35 voor leden van buiten de gemeente die de nieuwsbrieven en het jaarboek via de post wensen te ontvangen
- € 40 voor beschermende leden.

Het lidmaatschap wordt geregeld door overschrijving van het lidgeld op rekening van de vzw Osschaert – nr. BE74 4432 6130 8107. Alvast bedankt voor uw begrip.

Aanwinst

Jordi Bruggeman uit Bornem vergastte ons met 6 foto-boeken over Driegoten in de vijftiger jaren, samengesteld door August Timmerman die tot zijn dood in 1958, met zijn vrouw Alberte De Rey woonde op de bovenste verdieping van het restaurant *Scheldeoord*. Dagelijks genoten zij van het wisselend Scheldelandschap. De plakboeken zijn hiervan het levend bewijs: een staaltje van pure poëzie met niet enkel landschapsfoto's van de brede regio, maar ook hommages aan familie en vrienden als de veerman, of verwijzingen naar schilders, schrijvers en dichters als Albert Van Hecke, Filip De Pillecyn en Emile Verhaeren. Tevens ontsluiten de albums een persoonlijke en literaire kijk op dit Scheldeland, met inbegrip van de typische flora in de vorm van een herbarium.

Antoine De Wilde schonk ons enkele medailles *Werk van de arbeid* en de krant *La Belgique en guerre*, uitgegeven op 4 augustus 1918, met teksten van Maurice Maeterlinck, Cyriel Buysse en Louis Dumont-Wilden. Deze kroniek werd geïllustreerd door Ernest Van Hammée (1885-1974).

Overstroming op de Bootdijk, 1953 | Fotoarchief Heemkring Osschaert.

In samenwerking met

Archeologisch museum

Filip De Pillecyn Comité

Met de steun van

